

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа “Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів” МОЗ України

ПОГОДЖЕНО	ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Державної установи «Центральний методичний кабінет підготовки молодших спеціалістів МОЗ України»	Заступник Директора Департаменту кадрової політики, освіти, науки та запобігання корупції МОЗ України
 Т.І. Чернишенко	 О.П. Волосовець

СТОМАТОЛОГІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів
I—III рівнів акредитації за спеціальністю
5.12010101 “Лікувальна справа”

Київ
2011

СТОМАТОЛОГІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ

Укладачі:

Л.П. Юсковець — викладач стоматологічних захворювань циклової комісії зуботехнічних дисциплін Вінницького коледжу ім. Д.К. Заболотного;
В.Г. Рудковський — викладач стоматологічних захворювань циклової комісії зуботехнічних дисциплін Вінницького коледжу ім. Д.К. Заболотного.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії зуботехнічних дисциплін Вінницького коледжу ім. Д.К. Заболотного 30 серпня 2011 р., протокол № 1.

№ 2.

Програму розглянуто і схвалено опорною цикловою комісією стоматологічних дисциплін ВМНЗ I—III рівня акредитації МОЗ України від 21 жовтня 2011 р., протокол

Рецензенти:

Л.М. Мунтян — завідувач кафедри ортопедичної стоматології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, канд. мед. наук, доцент;
В.М. Кулигіна — професор, завідувач кафедри терапевтичної стоматології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова;
В.А. Копетчук — канд. пед. наук, викладач-методист, викладач вищої категорії, проректор з навчальної роботи Житомирського інституту медсестринства.

© МОЗ України, 2011

© ВСВ “Медицина”, 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальну програму з дисципліни “Стоматологічні захворювання” складено для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації за спеціальністю 5.12010101 “Лікувальна справа” відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ і ОПП, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р., та навчальних планів 2011 р.

Дисципліна “Стоматологічні захворювання” має за мету на основі теоретичних знань та набутих практичних навичок підготувати майбутнього фельдшера до самостійної праці. Ураховуючи характер діяльності фельдшера на фельдшерському пункті, потрібно навчити студентів надавати першу медичну допомогу при захворюваннях зубів, запальних процесах щелеп, виконувати деякі невідкладні оперативні втручання.

Сучасні вимоги до рівня освіти фельдшера передбачають культуру мислення, уявлення про роль наукового пізнання, знання основ психології, етики і деонтології, володіння комунікативними навичками. На вивчення дисципліни відведено 54 год, з них 9 — лекції, 20 — навчальна практика і 25 — самостійна робота студентів.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- будову і функції щелеп, зубів, зубних рядів, пародонта і слизової оболонки порожнини рота;
- терміни прорізування молочних і постійних зубів;
- види загального знеболювання, види місцевого знеболювання та показання до їх застосування;
- клінічну картину основних стоматологічних захворювань: карієсу, пульпіту, верхівкового періодонтиту;
- клінічну картину та ускладнення запальних захворювань щелепно-лищевої ділянки: остеомієліту, абсцесів і флегмон, лімфоденіту, одонтогенного верхньощелепного синуситу (гаймориту) та принципи лікування цих захворювань;
- клінічну картину та принципи лікування захворювань пародонта та слизової оболонки порожнини рота (катаральний стоматит, виразковий стоматит, афтозний стоматит, професійні uszkodження, пліснявка);
- показання та протипоказання до видалення молочних і постійних зубів. Ускладнення під час чи після видалення зубів;
- клінічну картину переломів і поранень верхньої та нижньої щелепи, вивиху нижньої щелепи;
- особливості догляду за хворим із щелепно-лицевими пораненнями та організацією їх харчування;
- особливості обстеження онкологічних хворих і значення ранньої діагностики злоякісних пухлин;
- дефекти зубів, зубних рядів, зубо-щелепної аномалії та принципи їх лікування;
- методи й засоби індивідуальної та масової профілактики карієсу зубів і захворювань пародонта;
- медичну етику та деонтологію щодо стоматологічного хворого;
- принципи організації стоматологічної допомоги у воєнний час та в умовах надзвичайних ситуацій;

Студенти повинні вміти:

- проводити огляд зубів, зубних рядів, слизової оболонки порожнини рота;
- робити пальпацію слизової оболонки, перкусію зубів;
- виконувати поверхнєве знеболювання за допомогою охолодження тканин, змазування слизової оболонки порожнини рота;
- стерелізувати інструментарій та перев'язувальний матеріал;
- надавати долікарську допомогу при пульпіті, періодонтиті, періоститі щелеп, одонтогенному верхньощелепному синуситі, абсцесах і флегмонах щелепно-лищевої ділянки, захворювання пародонта та слизової оболонки порожнини рота;
- надавати допомогу хворому при ускладненнях після видалення зубів: кровотечі, комірковому болі;
- надавати долікарську допомогу при переломах і пораненнях щелеп (тимчасова іммобілізація);
- дотримуватись медичної етики і деонтології щодо стоматологічного хворого;
- надавати першу долікарську допомогу на полі бою та вогнищах масових втрат.

Студенти мають бути поінформовані про:

- різні прояви стоматологічних та інфекційних захворювань порожнини рота (туберкульозу, захворювань крові, СНІДу, променевої хвороби тощо);
- фізіологічні та патологічні прикуси;
- захворювання слинних залоз;
- прояви захворювань трійчастого та лицевого нервів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Навчальна практика під керівництвом викладача	Самостійна робота
1	Вступ. Мета та завдання стоматології. Анатомо-фізіологічна будова щелепно-лицевого апарату. Організація стоматологічної допомоги населенню. Вивчення стоматологічного устаткування, інструментарію, лікарських засобів для різних видів стоматологічної допомоги	8	2	4	2
2	Знеболювання, його види. Механізм виникнення зубного болю	8	—	4	4
3	Захворювання твердих тканин зуба, лікування	10	2	4	4
4	Захворювання пульпи, періодонта та пародонта. Лікування	10	2	4	4
5	Гігієна порожнини рота. Організація стоматологічної допомоги населенню	5	1	—	4
6	Охорона праці в стоматології	2	—		2
7	Захворювання слизової оболонки порожнини рота. Операція видалення зуба. Травми та пухлини щелепно-лицевої ділянки. Диференційований залік	11	2	4	5
	Усього	54	9	20	25

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Слинні залози: — класифікація слинних залоз; — склад слини	2
2	Захворювання трійчастого та лицевого нерва: — перерахувати 12 пар черепних нервів; — клініка та диференціальна діагностика захворювань трійчастого та лицевого нерва	4
3	Фізіологічні та патологічні прикуси: — визначення прикусу; — фізіологічні прикуси: перерахувати, характеристика; — патологічні прикуси	4
4	Захворювання скронево-нижньощелепного суглоба: — будова скронево-нижньощелепного суглоба; — класифікація захворювань скронево-нижньощелепного суглоба; — вивих та підвивих нижньої щелепи	4
5	Новітні засоби і методи індивідуальної гігієни порожнини рота: — класифікація засобів індивідуальної гігієни порожнини рота; — новітні методи та інструменти для видалення назубних нашарувань	4
6	Охорона праці в стоматології: — охорона праці лікаря-стоматолога під час роботи з електричним обладнанням; — стерилізація і дезінфекція в стоматології	2
7	Прояви інфекційних та інших захворювань у порожнині рота (сифіліс, туберкульоз, захворювання крові, СНІДу, променевиї ушкодження): — класифікація захворювань слизової оболонки порожнини рота; — прояви вірусних захворювань на слизовій оболонці порожнини рота	5
	Усього	25

ЗМІСТ

Тема 1. Вступ. Мета та завдання стоматології. Анатомо-фізіологічна будова щелепно-лицевого апарату. Організація стоматологічної допомоги населенню. Вивчення стоматологічного устаткування, інструментарію, лікарських засобів для різних видів стоматологічної допомоги

ЛЕКЦІЯ

Стоматологія, як медична дисципліна: її зміст, мета та завдання, розділи стоматології та короткий історичний огляд.

Верхня щелепа. Нижня щелепа. Анатомічна будова молочних і постійних зубів. Прорізування молочних і постійних зубів. Гістологічна будова твердих (емаль, дентин, цемент) і м'яких (пульпа, періодонт) тканин зуба.

Зубні ряди.

Анатомія і функції пародонта.

Будова і функції слизової оболонки порожнини рота, язика та пародонта.

Будова і функції жувального апарату.

Організація стоматологічної служби.

Структура лікувальних закладів. Медична етика і деонтологія. Стоматологічні набори медичного інструментарію для консервативних і хірургічних видів допомоги. Стерилізація стоматологічних інструментів.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Характеристика щелепно-лицевого апарату. Терміни прорізування молочних і постійних зубів. Анатомічна будова молочних і постійних зубів. Гістологічна будова твердих тканин зуба (емаль, дентин, цемент).

Обладнання кабінетів різних стоматологічних профілів (терапевтичного, хірургічного, ортопедичного). Робоче місце медичних працівників.

Методи стерилізації стоматологічних інструментів.

Методи обстеження стоматологічного хворого: збирання анамнезу, огляд ротової порожнини, температурна діагностика, електроодонтодіагностика, рентгенівське дослідження, лабораторне (клінічний аналіз крові, біохімічні, цитологічні, алергічні та ін.) дослідження і проби.

Питання етики і деонтології серед медичного персоналу.

Практичні навички:

- уміння проводити огляд порожнини рота;
- проведення пальпації слизової оболонки і перкусії зуба;
- проведення температурної діагностики.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Слинні залози.

1. Класифікація слинних залоз.
2. Склад слини.

Тема 2. Знеболювання, його види. Механізм виникнення зубного болю

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Знеболювання під час стоматологічних маніпуляцій — акт гуманного відношення до пацієнта.

Механізм виникнення зубного болю.

Показання до загального знеболювання в стоматологічних хворих.

Види місцевого знеболювання і показання до їх застосування. Поверхнєве знеболювання охолодженням тканин (хлоретилом) — фізичний метод. Хімічний метод знеболювання — аплікаційна анестезія за допомогою розчину дикаїну, лідокаїну, піромекаїну.

Ін'єкційне знеболювання (інфільтраційне і провідникове), показання, ускладнення. Принцип премедикації, фармакологічні препарати, які використовуються в умовах поліклініки (транквілізатори, ненаркотичні анальгетики).

Допомога під час зубного болю при невідкладних патологічних станах: знепритомніння, колапс, анафілактичний шок. Прийоми серцево-легеневої реанімації у стоматології.

Практичні навички:

- проведення поверхнєвого знеболювання хімічним методом: аплікації за допомогою розчину лідокаїну;
- засвоєння техніки проведення інфільтраційної та провідникової анестезій;
- надання невідкладної допомоги в разі непритомності, колапсу, анафілактичного шоку.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Захворювання трійчастого та лицевого нерва.

1. Перерахувати 12 пар черепних нервів.
2. Клінічна картина та диференціальна діагностика захворювань трійчастого та лицевого нерва.

Тема 3. Захворювання твердих тканин зуба, лікування

ЛЕКЦІЯ

Некаріозні ураження твердих тканин зуба: клиноподібний дефект, ендемічний флюороз, травматичні uszkodження. Класифікація, етіологія, патогенез, клінічна картина, діагностика, основні принципи профілактики і лікування.

Карієс зубів (С). Етіологія і поширення. Класифікація карієсу зубів. Клінічна картина, діагностика і основні принципи лікування при різних формах каріозної хвороби. Особливості перебігу карієсу в дітей, лікування. Методи профілактики каріозної хвороби.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Звернути увагу на класифікацію некаріозних уражень, яку запропонувала В.К. Патрікєєва (1968 р.)

Показ хворих з некаріозними ураженнями твердих тканин зуба. Клінічна картина, причини виникнення, лікування та профілактика.

Карієс зубів (С). Класифікація за Блеком, теорія виникнення, клінічна картина, лікування та профілактика каріозних процесів.

Диференціальна діагностика некаріозних і каріозних уражень твердих тканин зуба.

Практичні навички:

- діагностика некаріозних уражень твердих тканин зуба;
- діагностика карієсу;
- надання долікарської допомоги при різних видах карієсу;
- виписування рецептів;
- санітарно-освітня робота.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Фізіологічні та патологічні прикуси.

1. Визначення прикусу.

2. Фізіологічні прикуси, їх характеристика.
3. Патологічні прикуси.

Тема 4. Захворювання пульпи (Р), періодонта (Рt) та пародонта. Лікування

ЛЕКЦІЯ

Захворювання пульпи. Основні причини запалення пульпи. Класифікація пульпіту. Гострий пульпіт, клінічна картина, діагностика. Гострий гнійний пульпіт, клінічна картина, діагностика. Хронічний фіброзний пульпіт, клінічна картина, діагностика. Хронічний гангренозний пульпіт, клінічна картина, діагностика. Методи лікування при різних видах пульпіту. Долікарська допомога. Ускладнення пульпіту. Захворювання періодонта. Основні причини запалення періодонта. Шляхи проникнення інфекції в тканини періодонта. Класифікація періодонтиту. Гострий періодонтит, клінічна картина, діагностика. Хронічний фіброзний періодонтит, клінічна картина, діагностика. Хронічний гранулюючий періодонтит, діагностика, лікування. Хронічний гранульоматозний періодонтит, клінічна картина, діагностика. Основні принципи лікування при гострому та хронічному періодонтиті. Загострення хронічного періодонтиту. Поняття про кореневі кісти.

Захворювання пародонта, класифікація, клінічна картина, принципи комплексного лікування, профілактика. Роль ортодонтичного лікування при пародонтозі.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Показ хворих з пульпітом, клінічна картина, лікування та профілактика. Обговорення основних причин виникнення пульпіту. Аналіз основних клінічних ознак періодонтиту. Шляхи проникнення інфекції в тканини періодонта. Аналіз основних принципів лікування при гострому та хронічному періодонтиті.

Періодонтит, класифікація, клінічна картина та основні принципи лікування.

Практичні навички:

- проведення огляду порожнини рота пацієнта;
- діагностика пульпіту;
- діагностика періодонтиту;
- робота з рентгенограмою;
- надання долікарської допомоги при пульпіті, періодонтиті, пародонтиті;
- виписування рецептів;
- санітарно-освітня робота.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Захворювання скронево-нижньощелепного суглоба.

1. Будова скронево-нижньощелепного суглоба.
2. Класифікація захворювань скронево-нижньощелепного суглоба.
3. Вивих та підвивих нижньої щелепи.

Тема 5. Гігієна порожнини рота. Організація стоматологічної допомоги населенню

ЛЕКЦІЯ

Основні нормативи та вимоги до організації стоматологічного кабінету. Основні принципи асептики й антисептики в стоматології. Зміст комплексної програми. Профілактика стоматологічних захворювань. Засоби і методи індивідуальної гігієни порожнини рота. Догляд за зубами, протезами, ортодонтичними апаратами.

Організація стоматологічної допомоги міському та сільському населенню. Страхову медицину.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Новітні засоби й методи індивідуальної гігієни порожнини рота.

1. Класифікація засобів індивідуальної гігієни порожнини рота.
2. Новітні методи та інструменти для видалення назубних нашарувань.

Тема 6. Охорона праці в стоматології

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Охорона праці медичних працівників під час роботи з електричним обладнанням.
2. Стерилізація і дезінфекція в стоматології.

Тема 7. Захворювання слизової оболонки порожнини рота. Операція видалення зуба. Травми та пухлини щелепно-лицевої ділянки

ЛЕКЦІЯ

Будова і функції слизової оболонки порожнини рота. Гінгівіт, клінічна картина, принципи лікування, профілактика. Стomatит, клінічна картина, принципи лікування, профілактика. Хейліт, клінічна картина, принципи лікування, профілактика. Захворювання слизової оболонки порожнини рота, спричинені протезами.

Періостит щелеп, клінічна картина, діагностика, лікування. Остеомієліт, класифікація і форми, клінічна картина, діагностика, основні принципи лікування. Перикоронарит, етіологія, клінічна картина, діагностика, лікування. Флегмони, клінічна картина, діагностика, лікування. Операція видалення зубів, показання і протипоказання, інструменти й техніка операції. Види знеболювання в стоматології. Ускладнення при видаленні зубів.

Переломи і поранення щелепно-лицевої ділянки, класифікація, клінічна картина, перша медична допомога. Пухлини щелепно-лицевої ділянки, класифікація, лікувальна допомога онкологічним хворим. Онкологічна настороженість.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Клінічна картина захворювань слизової оболонки порожнини рота. Гінгівіт, stomatит, пліснявка, причини їх виникнення, лікування.

Аналіз основних показань та протипоказань до видалення постійних і молочних зубів. Вивчення інструментів для видалення окремих груп зубів верхньої і нижньої щелепи. Загальні та місцеві ускладнення під час та після видалення зубів.

Ушкодження та поранення м'яких тканин щелепно-лицевої ділянки. Переломи і вивихи зубів. Роль фельдшера в наданні долікарської допомоги і в запобіганні ускладненням.

Аналіз класифікацій новоутворень щелепно-лицевої ділянки. Роль фельдшера в ранній діагностиці пухлин.

Практичні навички:

- уміння проводити огляд порожнини рота;
- проведення оброблення порожнини рота хворого на stomatит;
- надання долікарської допомоги при періоститі, флегмоні, перикоронариті;
- визначення стоматологічних інструментів і техніка операції видалення зубів;
- виписування рецептів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Клінічні симптоми інфекційних та інших захворювань у порожнині рота (сифіліс, туберкульоз, захворювання крові, СНІДу, променевих ушкоджень).

1. Класифікація захворювань слизової оболонки порожнини рота.
2. Клінічні симптоми вірусних захворювань на слизовій оболонці порожнини рота.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Уміння проводити огляд порожнини рота.
2. Проведення пальпації слизової оболонки і перкусії зуба.
3. Проведення температурної діагностики.
4. Проведення поверхневого знеболювання хімічним методом: аплікації розчином лідокаїну.
5. Засвоєння техніки проведення інфільтраційної та провідникової анестезій.
6. Надання невідкладної допомоги в разі непритомності, колапсу, анафілактичного шоку.
7. Діагностика некаріозних уражень твердих тканин зуба.
8. Діагностика карієсу.
9. Надання долікарської допомоги при різних видах карієсу.
10. Виписування рецептів.
11. Санітарно-освітня робота.
12. Проведення огляду порожнини рота пацієнта.
13. Діагностика пульпіту.
14. Діагностика періодонтиту.
15. Аналіз рентгенограми.
16. Надання долікарської допомоги при пульпіті, періодонтиті, пародонтиті.
17. Виписування рецептів.
18. Санітарно-освітня робота.
19. Уміння проводити огляд порожнини рота.
20. Проведення оброблення порожнини рота хворого на стоматит.
21. Надання долікарської допомоги при періоститі, флегмоні, перикоронариті.
22. Вивчення хірургічних інструментів і техніки операцій.
23. Виписування рецептів.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ЗАЛІКУ

1. Огляд ротової порожнини. Інструментарій.
2. Карієс, етіологія, класифікація.
3. Знеболювання, його види.
4. Анатомічна будова нижньої щелепи.
5. Аплікаційне знеболювання. Методика проведення.
6. Пульпіт, етіологія, класифікація.
7. Анатомічна будова постійних молочних зубів.
8. Інфільтраційне знеболювання. Методика проведення. Види.
9. Методи лікування карієсу.
10. Стоматологічний хірургічний інструментарій.
11. Гострий пульпіт, етіологія, клінічна картина.
12. Провідникове знеболювання. Методика проведення.
13. Терапевтичний стоматологічний інструментарій.
14. Хронічний пульпіт, етіологія, клінічна картина.
15. Провідникове знеболювання на верхній щелепі.
16. Анатомічна будова верхньої щелепи.
17. Карієс, клінічна картина.
18. Провідникове знеболювання на нижній щелепі.
19. Періодонт, будова, функції.
20. Операція видалення зуба. Показання, методика проведення.
21. Загальне знеболювання в стоматології.
22. Обладнання стоматологічних кабінетів.
23. Консервативно-хірургічні методи лікування періодонтиту. Методика проведення.
24. Ускладнення, які виникають під час та після видалення зубів.
25. Допоміжні методи дослідження стоматологічного хворого.
26. Періодонтит, етіологія, класифікація.
27. Ускладнення місцевого знеболювання.
28. Організація стоматологічної допомоги сільському населенню.
29. Клінічна картина гострого та хронічного періодонтиту.
30. Показання до загального знеболювання.
31. Періодонт, будова, функції.
32. Операція видалення зуба. Показання, методика проведення.
33. Загальне знеболювання в стоматології.
34. Обладнання стоматологічних кабінетів.
35. Консервативно-хірургічні методи лікування періодонтиту. Методика проведення.
36. Ускладнення, які виникають під час та після видалення зубів.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

- Нестюрічева Н.П.* Хвороби зубів і порожнини рота. — К.: Здоров'я, 2003.
Данилевський М.Ф. та ін. Терапевтична стоматологія. — К.: Медицина, 2010.
Рузін Г.П., Голік В.П. Стоматологія надзвичайних ситуацій. — К.: Медицина, 2008.

Додаткова

- Боровский Е.В., Иванов В.С.* Терапевтическая стоматология. — М.: Медицина, 2001.
Головацький А.С., Черкасов В.Г. Анатомія людини. — К.: Здоров'я, 2006.
Трезубов В.Н., Мишинів Л.В. Прикладная анатомия жевательного аппарата. — М.: Медицина, 2001.
Колесников Л.Л., Чукбар А.В. Анатомия зубов. — М.: Медицина, 2007.
Панчишин Мария, Иван Готь Неотложные состояния в стоматологической практике. — М.: Медицина, 2004.
Борисенко А.В. Каріес зубів. — М.: Медицина, 2000.
Данилевський М.Ф., Борисенко А.В. Терапевтична стоматологія. — К.: Здоров'я, 2004.